

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Mogyoródi Emese

A Szókratész-per

Jelen tananyag a Szegedi
Tudományegyetemen készült az Európai
Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

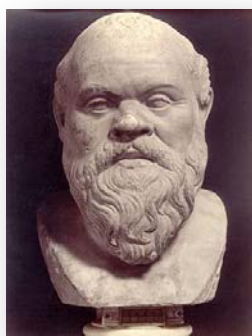
EFOP-3.4.3-16-2016-00014

A SZÓKRATÉSZ-PER

Dr. habil. Mogyoródi Emese

3. Téma

Források Szókratészre vonatkozóan

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

3. TÉMA: FORRÁSOK SZÓKRATÉSZRE VONATKOZÓAN

Mogyoródi Emese

2. Lecke
Platón mint forrás

10 - 15
PERC

A *Szókratész védőbeszéde* (gör. *Apologia*) a platóni leveleken kívül az egyetlen platóni mű, mely nem dialógus, hanem **monológ** (bár tartalmaz egy rövidebb dialogikus részt is, Szókratész és vádlója, Melétosz között), ugyanis Szókratésznek a tárgyaláson elmondott **védőbeszédét** tartalmazza (ahogyan arról Platón beszámol).

Szókratészt ugyanis Kr.e. 399-ben **istentelenség** (*aszebeia*), illetve **az ifjak megrontásának** vádjával beperelték, bűnösnek találták, és az athéni esküdtbíróóság döntése értelmében halálra ítélték.

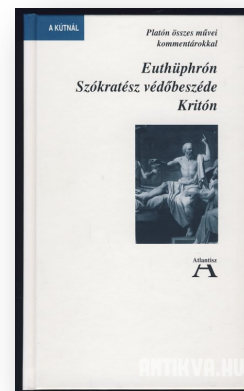
Platón ezzel a művel szándékozott a legközvetlenebb módon **emlékművet állítani Szókratésznek** és védelmébe venni az ellene felhozott vádakkal szemben.

A kérdés, hogy vajon valóban pontosan ezt a szöveget mondta-e el Szókratész a bírák előtt, igen vitatott a kutatók körében; valószínű azonban, hogy a szöveg **autentikusan**

Az **athéni esküdtbíróóság** (*Héliaia*) 6000, felnőtt korú, teljes jogú, szabad athéni polgárból állt, akik közül kisebb testületeket (1500, v. 500, 501 tagot) sorshúzással választottak ki bíráskodásra az egyes pereknél. A vádlók és a vádlott beszédeinek, illetve a tanúk meghallgatása után **szavazással döntöttek** a bűnösségről, illetve a büntetés mértékéről.

közvetíti a Szókratész által elmondott beszédet (pl. a beszéd hangvételét, stílusát, érvelését, stb.), viselkedését a bírák előtt és Szókratész erkölcsi, politikai, filozófiai meggyőződéseit és módszereit.

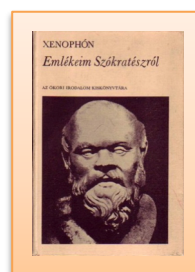
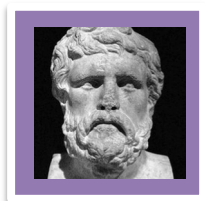

Ezt az alábbiak támaszják alá:

- Platón mintegy a hitelesítés pecsétjével látja el a védőbeszédet azzal, hogy utal benne saját magára, mint aki jelen volt a tárgyaláson (38b);
- minthogy amikor Platón e művét feltehetőleg megírta, még éltek azok, akik jelen lehettek a tárgyaláson, nem adhatott Szókratész szájába olyasmit, ami alapjaiban tért volna el a Szókratész által valóban elmondottaktól.

Platón *Védőbeszéde* azonban nem az egyetlen fennmaradt szókratészi védőbeszéd: a Platón kortárs történész, katona és gazdálkodó Xenophón (kb. 430-354) szintén írt egy *Védőbeszédet*, mely azonban Platónnál sok tekintetben eltérően mutatja be Szókratész viselkedését és az általa elmondottakat a tárgyaláson.

Xenophón

A két védőbeszéd között a legalapvetőbb különbség, hogy

- Xenophón tudósítása szerint Szókratész beszédével szándékosan provokálta az athéni esküdtbírákat, mert idős kora miatt nem akarta megvárni, míg terhessé válik számára az élet, ezért meg akart halni;
- Platónnál ezzel szemben átgondoltan és szisztematikusan védekezik, vádlójával beszélgetve kimutatja, hogy a vád ellentmondásos és maga a vádló előtt sem világos, tanúkat is felsorakoztat; vagyis láthatólag azon van, hogy meggyőzze a bírakat az ártatlanságáról.

Ez azonban nem jelenti, hogy Platón verziójában

- 1.) Szókratész minden áron el akarná érni a felmentését (például retorikai manipulációval, **esdekléssel vagy hízelgéssel**, vagy azon az áron, hogy felhagy a filozofálással);
- 2.) ne lenne tudatában, hogy **nem lesz könnyű meggyőzni a bírakat**, mivel tudja, hogy erős előítéletek élnek róla bennük;
- 3.) **olyan büntetést javasolna saját maga számára, mellyel a vádlók minden bizonnyal megelégedtek volna** (pl. száműzetést), *miután* a bírák bűnösnek találták.

A per végkimenetelével (a halálbüntetéssel) kapcsolatban elterjedt, de **téves értelmezés, hogy Szókratész** tulajdonképpen **öngyilkos** lett. Ez részben

- Xenophón beszámolóján alapul, aki erősen ezt sugallja,
- részben a korabeli kivégzési mód (a bürökpohár kiitatása az elítélttel) félreértelmezésén.

Jacques-Louis David: *Szókratész halála* (1787)

Xenophón beszámolójával kapcsolatban azonban e tekintetben kétségek vethetők fel (hiszen Platón verziója határozottan ellentmond neki, és Xenophónét nincs okunk hitelesebbnek tekinteni).

Másrészt **a korabeli kivégzési mód minden elítélt számára kötelezővé tette a halálos ítélet saját kezű végrehajtását**, a bürökpohár kiivását, ami azonnali halált okozott.

Platón világossá teszi, hogy **elítéléséért és haláláért a felelősség semmilyen értelemben nem hárítható Szókratészre**: egyedül Athén mint közösség felelős érte (mivel az esküdtbírákat az athéni polgárok közül, sorshúzással választották ki).

Antonio Canova: *Szókratész a bírák előtt* (1790/92)

További olvasmányok:

Guthrie, W. K. C.: *Socrates*. Cambridge University Press, Cambridge 1971, 29-35.

Mogyoródi Emese: „A Sókratész kérdés: Xenophón és a történeti Sókratész”. *Antik tanulmányok* LXII (2018), 1-29.

https://www.academia.edu/36718799/A_SÓKRATÉS_KÉRDÉS_XENOPHÓN_ÉS_A_TÖRTÉNETI_SÓKRATÉS_The_Socratic_Problem_Xenophon_and_the_Historical_Socrates

Ellenőrző kérdések:

1. Mi a műfaja a platóni *Védőbeszédnek*, és mi magyarázza az eltérést a dialógusaitól?
2. Platónén kívül milyen védőbeszéd maradt még ránk, és milyen eltéréseket mutat az ő védőbeszédéhez képest?
3. Melyik védőbeszéd tekinthető hitelesebbnek, és miért?
4. Milyen, széles körben elterjedt, de téves elgondolás létezik Szókratész halálának magyarázatával kapcsolatban, és mennyiben téves?

Kiválósági kérdések, feladatok:

1. Mi az alapvető különbség Platón és Xenophón védőbeszéde között Szókratész halálra ítéltetésének magyarázata tekintetében? Milyen tényezők magyarázhatják a különbséget?